

Özel Okul Sektörü ve Etik Dışı Başarı Mühendisliği Uygulamaları

B. Çağla GARİPAĞAOĞLU¹

ÖZ

Bu araştırma, özel okulların kayıtlarını ve kazançlarını arttırmak için kullandıkları yanıltıcı ve etik olmayan rekabet uygulamalarını; bu uygulamaların öğrenciye, öğretmene, veliye ve sektöre yansımalarını inceleyen nitel bir araştırmadır. Çalışma iki özel okul kurucusu, dört üst düzey okul yöneticisi, beş öğretmen ve beş veliden oluşan toplam 16 katılımcı ile yürütülmüştür. Çalışmada, özel okul sektörünün rekabette avantaj sağlamak için kullandığı yanıltıcı yöntemler kısaca “Başarı Mühendisliği (BM)” uygulamaları olarak isimlendirilmiş olup, söz konusu uygulamalar katılımcıların deneyimlerinden yola çıkılarak özetlenmiştir. Veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve bulgular BM uygulamaları, bu uygulamaların öğrenciye, veliye, öğretmene ve sektöre yansımaları temaları altında sunulmuştur. Sonuçlar, etik dışı BM uygulamalarının ana nesnesinin öğrenciler, temel amacının kâr maksimizasyonu, en önemli aracının öğrenci başarısı, ana paydaşlarının öğrenci, öğretmen, veli, okul yöneticileri ve okul kurucuları olduğunu vurgulamakta ve Machivellist bir anlayışın ürünü olarak algılanan BM uygulamalarının sebep olduğu etkileri ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Başarı mühendisliği, özel okul sektörü, eğitimin pazarlanması.

Private School Sector and Unethical Achievement Engineering Practices

ABSTRACT

The purpose of this study is to understand and reveal the nature, role and consequences of tricky efforts (hereafter called ‘Achievement Engineering Practices (AEPs)’) aiming to manipulate the parents’ decisions about their choice of school. In this qualitative study, the definition of the AEPs provided to the participants was “unethical and misleading efforts and acts of private schools in order to raise school enrollment rates and school profits”. The data was collected from a total of 16 participants consisting of two private school founders, four high ranking school managers, five teachers and five parents. Data was analyzed through content analysis. The findings of the study were reported under five main themes: AEPs performed by the private schools and the consequences of AEPs on students, parents, teachers, and the sector itself. While the research results put forth the consequences of AEPs as a product of Machivellist approach to the marketization of education, they also pinpoint the main subject of AEPs as students, the main purpose as profit maximization, the primary tool of AEPs as student achievement, and the prominent shareholders of AEPs as teachers, students, parents, administrators and founders.

Keywords: Achievement engineering, private school sector, marketing of education.

¹ Yrd. Doç.Dr.,Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, caglagaripagaoglu@gmail.com

GİRİŞ

Rekabetin kaliteyi artıracığına ve müşterinin menfaatine olacağına dair görüş işletme literatürünün genel kabul gören varsayımlarından biridir (Stucke, 2013). Teorik olarak, eğitim sektöründe hizmet alan müşterinin veli/öğrenci, hizmet veren tedarikçinin ise okullar olduğu düşünüldüğünde, eğitim sektöründe artan rekabetin de eğitim kalitesi ile veli/öğrenci memnuniyetini arttırması beklenir (Belfield, 2003). Ancak yapılan çalışmalar eğitim sektöründeki rekabetin olumlu olumsuz pek çok sonucu olduğunu ortaya koymuştur (Jagger, 2015). Eğitimde kalitenin artırılması için başlatılan reformlar okulların işleyiş biçimlerini değiştirmiş, okullar arası rekabeti teşvik etmiş ve okul liderlerini aldıkları pek çok kararda yepyeni boyutları düşünmeye mecbur kılmıştır (Whitty & Power, 2000). Reformların teşvik ettiği rekabetçi ortam ile sadece özel okullarda değil aynı zamanda devlet okullarında da kalitenin yükseltilmesi hedeflenmiştir (Hoxby, 2002). Rekabetçi baskılara, eğitim sistemlerine getirdikleri yenilik ve değişimlerle karşılık veremeyen okullar ise öğrenci kaybetme ve kapanma riski ile karşı karşıya kalmıştır (Adnett & Davies, 1999). Mesela, Türkiye’de özel okul sektörü ile ilgili sıklıkla dile getirilen iddialardan biri de ‘bugün özel okulların çoğunun kendilerini zar zor döndürebildiği ve hemen hemen hepsinin kapasitelerin altında (% 30 boş kapasite) öğrenci sayısı ile çalışmakta olduğudur’ (TOBB, 2011). Bazı okul liderleri giderek artan rekabetçi baskılara daha çok akademik ve operasyonel yeniliklerle cevap vermeyi tercih ederken, bir kısım okul liderleri ise farklı pazarlama yöntemleri kullanmayı tercih etmişlerdir. (Jabbar, 2015; Welner, 2013). Pek çok okul varlıklarını sürdürürebilmek için gereken öğrenci kaydını garantilemek amacıyla promosyon ve pazarlama çabalarını önemli ölçüde artırmıştır (Lubienski, 2005). Kimi okullar rekabetçi baskılara karşı koymak ve kendilerini korumak için onları diğerlerinden farklı kılan güçlü özelliklerini parlatmaya çalışırken, kimileri de bütçelerini eskiye göre daha farklı bir şekilde kullanmayı seçerek rakiplerine fark atma yoluna gitmiştir (Arsen & Ni, 2012; Ghosh, 2011). Öte yandan bazı okullar ise etik olarak oldukça tartışmalı uygulamalardan biri olan ve esasen en başarılı ve en istendik öğrencileri toplamak suretiyle garanti bir okul başarısı getirecek uygulamalara yönelmiştir (Jabbar, 2015; Lubienski, 2007; Welner, 2013). Kısacası, okullar arası rekabet, okullarda akademik başarı ve okul hesapverebilirliği gibi istenen bir takım sonuçları beraberinde getirmekle birlikte, istenmeyen bir takım sonuçlara da neden olmuştur (Jabbar, 2015). Özellikle de okul liderlerinin pazarlama stratejilerini daha çekici kılacak ve çeşitlendirecek arayışlara yönelmesi ve okulların akademik başarılarını bir pazarlama aracı olarak kullanmaya başlamaları eğitim sektörünün güvenilirliğinin sorgulanmasına sebebiyet vermiştir (Welner, 2013).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma eğitim sektöründe giderek artan rekabetçi baskıların beklenmeyen ve istenmeyen sonuçlarına odaklanmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırmada, özel okulların kayıtlarını ve kazançlarını arttırmak için kullandıkları tartışmalı bir takım uygulamalar, sonuçları ile birlikte ortaya konulmaya

çalışılmıştır. Araştırmada özel okulların kayıtlarını ve kazançlarını arttırmak için kullandıkları yanıltıcı ve/veya etik olmayan pazarlama odaklı rekabet uygulamalarının tümünü ifade etmek için “başarı mühendisliği (BM)” kavramı kullanılmıştır. Araştırmanın soruları aşağıdaki gibidir:

- 1) Özel okulların rekabette avantaj sağlamak için kullandığı BM uygulamaları nelerdir?
- 2) Özel okul sektörünün rekabette avantaj sağlamak için kullandığı BM uygulamalarının öğretmene, veliye, öğrenciye ve sektöre yansımaları nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Literatürde eğitim sektöründeki rekabet şimdiye kadar eğitim kalitesi ve öğrenci başarısı gibi boyutlarıyla incelenmiş olsa bile rekabetin öğrenci ayrıştırma veya eğitim bütçesi gibi konulardaki etkisi, yada rekabet karşısında okul liderlerin kullanmayı tercih ettiği en başarılı ve en istedik öğrencileri toplamak suretiyle garanti bir okul başarısı sağlama gibi stratejiler sayılı birkaç araştırma dışında (bkz. Arsen & Ni, 2012; Frankenberg, Seigel-Hawley, & Wang, 2010; Holme, Carkhum & Rangel, 2012; Hsieh & Urquiola, 2003; Jennings, 2010) ele alınmamıştır (Jabbar, 2015). Bu nedenle de, araştırma sonuçlarının öncelikle Türk eğitim camiasında, sonra da toplum genelinde etik olmayan BM uygulamaları hakkında bir farkındalık yaratması beklenmektedir. Araştırmanın, ayrıca, eğitim kurumlarında hesap verebilirlik ve şeffaf yönetim gibi ilkelerin güçlendirilmesi gereğine dikkat çekmesi bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma nitel ve keşfedici bir araştırmadır. Bu nedenle de, bulguların sadece katılımcıların görüşleri ile sınırlı olduğu ve genellenemeyeceği unutulmamalıdır. Diğer bir husus ise, çalışmada ele alınan konunun etik olmayan BM uygulamaları olması sebebiyle özel okulların Türk Eğitim sistemine yapmış olduğu olumlu katkıların çalışmanın kapsamı dışında tutulmuş olmasıdır. Çalışmada incelenen çerçevenin etik olmayan BM uygulamaları ile sınırlı tutulmuş olması, ne özel okullara duyulan ihtiyacın, ne de bu kurumların eğitim sistemine olan katkılarının yok sayıldığı anlamına gelmemektedir. Aksine, bu çalışma sözü geçen tüm sınırlılıklara rağmen, Türkiye’de şeffaf, hesapverebilirliği yüksek bir eğitim sistemi anlayışının yerleşmesi ve özel eğitim kurumlarının sağlıklı bir şekilde büyüyüp eğitim hizmeti verebilmeleri için gösterilen gayretin bir parçası olmayı hedeflemektedir.

ALAN YAZIN TARAMASI

Türkiye’deki özel okullar, Anayasa’nın 42. madde, 625 sayılı yasa ve buna bağlı olarak yürürlüğe konulan mevzuata göre, MEB’e bağlı olarak faaliyet gösteren, öğrencilerden aldıkları ücret karşılığında eğitim ve öğretim yapan, ancak kâr amacı gütmeyen kimi yerli, kimi yabancı, kimisi de azınlıklar tarafından kurulmuş olan eğitim-öğretim kurumlarıdır (Temel, 2002, akt. Keskin & Demirci

2003). 1924 yılında Atatürk'ün görüş ve direktifleri doğrultusunda çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) kanunu ile birlikte tüm okullar, özel okullar da dahil olmak üzere Maarif Vekaletine yani bugünkü ismiyle MEB'e bağlanmıştır (Ünder, 1999). 1985'e kadar sınırlı bir şekilde gelişim gösteren özel okulculuk sektörü, 1985 ve sonrasında çıkarılan yönetmeliklerin özel ve tüzel kişilerin özel okul açma girişimlerini kolaylaştırması ile birlikte hızla gelişmiştir (Uygun, 2003). Günümüzde Türk eğitim sisteminin her seviyesinde faaliyet gösteren bu özel eğitim kurumları nitelikli eğitim-öğretim yapan seçkin kurumlar olarak bilinmektedirler. Özel eğitim kurumlarının Türk eğitim sektöründeki payı, örnek aldığımız ABD gibi ülkelere kıyasla daha az ve yetersiz görülse bile, 2011 yılında eğitimdeki payları %3 civarı olan özel okullarımızın (TOBB, 2011), 2014 yılı itibarıyla %4.1 (MEB, 2014) gibi bir oranı yakalamış olması Türk eğitim sistemindeki eğilimi göstermesi açısından oldukça önemlidir. Özellikle 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan 12 yıllık zorunlu kademeli 4+4+4 eğitim sistemine geçişle birlikte özel okulların Türk eğitim sistemi içindeki rolü, özel okullara artan rağbet nedeni ile çokça tartışılmıştır. 4+4+4 öncesinde, ilköğretimde toplam özel okul sayısı 931 iken, 2013-2014 eğitim öğretim yılında 1071'e çıkmıştır (EĞİTİMSEN, 2014). Ayrıca, MEB müsteşarı Tekin (2014) de 2014 yılında uygulamaya konulan 5580 sayılı yasaya ilişkin yönetmelikte detayları büyük ölçüde açıklanan "Özel okul teşviği" ile 2023 hedeflerinin özel sektörün eğitimdeki payını artırarak yüzde 15'e çıkarmak olduğunu dile getirmiş ve MEB'in özel sektörün eğitimdeki payına ilişkin tutumunu açıkça ortaya koymuştur (Alp, 2014).

Özel okullar geçmişten günümüze tartışmalı kurumlardır. Ancak bu tartışmaların çoğu özel okulların işleyişinden ziyade, doğrudan varlıklarına yönelik olan ve 'eğitim hakkı', 'eğitimde fırsat eşitliği', 'eğitim özgürlüğü', 'paralı eğitim' ve 'eğitim politikası' gibi başlıklar altında toplanabilecek ideolojik tartışmalardır (Uygun, 2003). Bugün ise özel okullara dair tartışılanlar ve tartışılması gerekenler bambaşka boyutlardadır. Bugün özel okulculukla ilgili yapılan tartışmaların büyük çoğunluğu varlıklarından ziyade işleyişleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu tartışmalar 'devletin özel okul sektöründeki rolü', 'özel okul sektöründe rekabet', 'özel okulu teşvik', 'özel okulculuk zihniyeti', 'özel okullarda müfredat özgürlüğü', 'özel okulların eğitim sektöründeki payı', ve 'özel okulların eğitim kalitesi' gibi başlıklar altında toplanabilir. Bu çalışma ise daha çok özel okuluğun işleyişine yönelik bir tartışmanın ürünü olup; genel olarak 'özel okullarda rekabet' başlığı altında ele alınabilir.

YÖNTEM

Katılımcıların özel okullardaki BM uygulamalarına ilişkin görüşlerinin ayrıntılarıyla resmedilmesi amaçlandığından dolayı araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden farkında olunan ancak derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız olgulara odaklanmayı sağlayan olgubilim deseni (Yıldırım & Şimşek, 2011) kullanılmıştır.

Katılımcılar

Çalışmada nitel araştırmacıların sıklıkla kullandığı amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanmıştır. Ölçüt örneklemede esas olan, katılımcıların araştırma için belirlenen ölçütü karşılamalarıdır; yani sadece belli niteliklere sahip olan kişiler, olaylar, veya nesnelere araştırmanın örnekleme dahil edilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2012). Bu çalışmanın temel ölçütü de katılımcıların özel okul sektörünü yeterince iyi tanımalarıdır. Bu araştırma, kurucu/yönetici, idareci, öğretmen ve veli olmak üzere dört farklı paydaş gruptan seçilen toplam 16 katılımcıyla yürütülmüştür. Çalışmanın katılımcılarını özel okul sektöründe on yılı aşkın bir süredir kurucu/yönetici olarak çalışan iki kişi, en az üç farklı özel okulda çalışmış beş öğretmen, en az iki farklı kurumda idari görev yapmış dört üst düzey yönetici ve hâlihazırda özel okul velisi olan beş kişi oluşturmaktadır. Veli katılımcılardan en az iki yıldır özel okul velisi olma şartı aranmıştır ve çalışmanın veli katılımcıları üç farklı kolej velileridir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplamak için bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler sırasında araştırmacı önceden hazırlayıp meslektaşlarının görüşüne sunduğu yarı-yapılandırılmış mülakat sorularını kullanmıştır. Katılımcılar mülakatın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Görüşme esnasında yansıtıcı dinleme tekniğini kullanılmış ve katılımcılar BM uygulamalarına dair düşüncelerini açıklamaya teşvik etmiştir. Bireysel görüşmeler araştırmacı tarafından yüz-yüze gerçekleştirilmiştir ve tüm görüşmeler ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Kayıtlar aynı gün ya da ertesi gün içerisinde yazıya dökülmüştür.

Çalışmanın katılımcılarından iki özel okul kurucusu ve üç üst düzey özel okul yöneticisi, araştırmacının, bir özel okullar derneğinde görev yapan üst düzey bir yönetici ile görüşmesinden sonra, konu ile ilgili bilgi sahibi özel okul kurucularına ve üst düzey yöneticilere yönlendirilmesi ile belirlenmiştir. Bu çerçevede iletişim bilgilerine ulaşılabilen dokuz kişiden ikisi özel okul kurucusu, üçü üst düzey okul yöneticisi toplam beş kişi ile görüşme yapılabilmiş, iki üst düzey yönetici/kurucu hiç dönüş yapmazken, iki üst düzey yönetici ise görüşme talebine olumsuz cevap vermiştir. Katılımcı veliler, öğretmenler ve çalışmanın üst düzey yöneticilerinden biri ise araştırmacının çalışmaya katılmaya gönüllü olan yüksek lisans öğrencileri arasından seçilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiş ve temalar açıklayıcı alıntılarla açıklanmıştır. Görüşme kayıtları araştırmacı tarafından birkaç kez dikkatlice okunmuş, kodlanmış ve kodlara ilişkin çarpıcı alıntılar seçilerek, metin içi ve metinler arası bağlantılar kurulmuştur. Kodlar gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenerek açıklanmıştır. Katılımcıların herbirine takma bir isim verilerek kimliklerinin ifşa edilmemesine özen gösterilmiştir. Aynı zamanda, araştırma sürecinde elde edilen tüm veriler, araştırmacının kendisi dışında, başka

bir araştırmacı tarafından da değerlendirip, ayrı ayrı kodlanmış ve araştırmacılar arasındaki görüş ayrılıkları ham verilerin araştırmacılar tarafından tekrar incelenmesi ve gerektiğinde üçüncü bir araştırmacının görüşünün de alınması ile giderilmiştir.

Araştırmanın Güvenirlik ve Geçerliği

Geçerlik ve güvenilirlik daha çok nicel çalışmalara uygun kavramlardır ve genel olarak nitel çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlik yerine inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramlarının kullanılması tercih edilir (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Bu çalışmada inandırıcılığın sağlanabilmesi için öncelikle tüm görüşmeler olabildiğince samimi bir ortamda yapılmaya çalışılmış ve katılımcıların gerçek düşüncelerini en doğru şekilde öğrenebilmek için araştırmacı katılımcılarda güven duygusu yaratmaya özen göstermiştir. Görüşmelerin yazılı dökümleri ve bu görüşmelerin özeti niteliğindeki Mülakat İrtibat Özet formları (Miles & Huberman, 1994) ilgili katılımcının teyit edebilmesi ve varsa olası yanlış ifadeleri düzeltebilmesi amacıyla e-mail ile katılımcılara gönderilmiştir. Katılımcıların sadece bir tanesi söz konusu bu e-maile dönerek Mülakat İrtibat Özet formunda yazılı olan verilere küçük bir ekleme yapmak istemiştir. Katılımcının bu isteği doğrultusunda istenilen değişiklik/ekleme yapılmış ve çalışmaya yansıtılmıştır. Ayrıca bulguların kendi içinde tutarlı ve anlamlı olup olmadığı araştırmacı dışındaki başka bir araştırmacıdan da görüş alınarak test edilmiştir.

Nitel çalışmalarda amaç genellemekten çok, konuları derinlemesine incelemektir ve örneklem istatistiksel olarak birşeyler sunmaktan çok spesifik bir amaca yönelik olarak seçilir (Yıldırım, 2010). Bu nedenle nitel çalışmalarda amaç genellemekten çok aktarılabirliktir. Aktarılabirliğin sağlanması için de yöntem bölümünde örneklemin nasıl seçildiği, veri toplama ve analiz süreçlerinin nasıl yapıldığı olabildiğince detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Böylece, okuyucuların başka çalışmalardaki benzerliklere/farklılıklara karar verebilmesi için uygun bir zemin hazırlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada tutarlılığın sağlanması için ham veriler araştırmacı tarafından birkaç kez farklı zamanlarda tekrar tekrar dikkatlice okunmuş, ortaya çıkan kodlamalar doğrultusunda temalar şekillendirilmiştir. Tüm veriler, bir başka araştırmacı tarafından da ayrıca kodlanmış, iki araştırmacının kodlamaları birbirleriyle karşılaştırılmış, görüş ayrılıkları tekrar ham verilere bakılarak giderilmiştir.

Çalışmanın teyit edilebilirliği için araştırma yönteminin tüm aşamaları ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, kodlama ve temalama sırasında farklı araştırmacılara ve bazen de katılımcılara sıklıkla danışılmış ve veriler açıklayıcı alıntılar eşliğinde temalar halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Bulgular; BM uygulamaları, uygulamalarının öğrenciye, öğretmene, velilere, ve sektöre yansımaları olmak üzere toplam beş ana tema altında gruplanmıştır (bkz. Tablo 1).

Tablo1: *BM Uygulamalarına İlişkin Temalar*

Temalar	Kodlar
BM uygulamaları	Gölge program / Çift karne uygulaması (not şişirme) Öğrenci Transferleri / Öğrenci atma/ Öğrenci kaydını farklı bir şubeye kaydırma Sınavla öğrenci alınması ve yerleştirme yapılması Yanılıcı listeleme ve duyurular Öğrencilerin akademik, spor ve sanatsal başarılarına göre ayrıştırılması (örn; sporcuların akademik yüklerinin azaltılması ve ekstra not verilmesi)
BM uygulamalarının öğrenciye yansımaları	Sahtekarlığın/yalanın meşrulaştırılması Öğrencilerde kast sistemi yaratma Yaftalanmış/etiketlenmiş çocuklar Başarı tanımının darlaştırılması/tektip başarı tanımının empoze edilmesi / “en” olmayanın değersizleştirilmesi / en makbulün “en” olarak kabul görmesi Kırbaçlanmış, hırpalanmış öğrenci / Yanlış ve yüksek doz test kullanımına maruz kalan neslin mutsuzluğu
BM uygulamalarının öğretmene yansımaları	İdealizimin hırpalanması Tektip öğretmen başarısı anlayışının empoze edilmesi Öğretmenin sahtekarlık yapmaya zorlanması
BM uygulamalarının velilere yansımaları	Kandırılmış ve sömürülmüş veli Yarış atı veli (“ama ‘biz’im hedefimiz buydu”) Proje çocuk yetiştiren Çocuğu ile ilişkisi bozulan veli
BM uygulamalarının sektöre yansımaları	Etik oyuncunun oyun dışı kalması, yanlışın ve yakışsızın ödüllendirilmesi, haksız rekabet/şeffaflık yok / Sektörün güvenilirliğinin sorgulanması Eğitimin içinin boşaltılması ve metalaştırılması Pazarlamasının eğitim-öğretimin önüne geçmesi Yan sanayisinin çıkması (kurum anlaşmalı psikolog/pedagog/psikiyatrist, özel öğretmen, öğrencinin CV’si ve ödevlerinden sorumlu özel bir koç/mentor)

BM Uygulamaları

Gölge program, çift karne, yanılıcı listeleme ve duyurular, sınavla öğrenci alma, başarılı öğrencileri transfer etme, başarısız öğrencileri okuldan atma, öğrencileri salt akademik, spor ya da sanat alanındaki başarılarına göre seçme, yerleştirme

ve sistem içerisinde kayırma gibi uygulamalar BM uygulamaları başlığı altında ele alınmıştır.

Katılımcılar, MEB'in resmi müfredatını uygulamayı tercih etmeyen özel okulların sıklıkla gölge program uygulamasına başvurduğunu ifade etmiş ve özel okullarda yaygın olarak kullanıldığı bilinen gölge program/çift program uygulamasını BM uygulamaları altında değerlendirmiştir. Katılımcılar gölge program uygulamasının özellikle yabancı dilin ön planda olduğu, yabancı dil ders saatlerinin MEB'de belirlenen saatlerden daha fazla sayıda yapıldığı özel okullarda yaygın olarak kullanıldığı; din kültürü ve ahlak bilgisi, resim, müzik ya da beden eğitimi gibi ders saatlerinin yabancı dil, matematik ve benzeri dersler yerine kullanıldığı belirtmiştir. Bu sebeple yıl boyunca uygulanan asıl programın sadece ve sadece müfettişler geldiği zaman değiştirilerek teftiş süresince MEB'in resmi programına geçiş yapıldığı belirtilmiş ve bu uygulama katılımcılar tarafından bir BM uygulaması olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca, gölge programın uygulanma süresi boyunca (yani müfettişlerin okul içerisinde kaldıkları süre boyunca), kimi okullarda; yabancı öğretmenlerin yerine Türk öğretmenlerin bu dersleri devraldığı da ifade edilmiştir. Öğretmen katılımcılardan birinin gölge/çift program uygulamasına dair yaptığı paylaşım oldukça dikkat çekicidir:

Bizim ders programlarımız çift taraftıydı mesela. Bir tarafta yıl boyunca takip ettiğimiz asıl program, arka tarafta ise müfettişler geldiğinde uygulamaya konulan MEB'in programı. Okul teftişteyken, duvarda asılı olan ve sınıfın ders programının bulunduğu çerçevenin arkası çevrilir ve MEB'in müfredatına uygun olan programa geçiş yapılırdı ve teftiş bitip müfettişler okuldan ayrıldığında ise uygulamakta olduğumuz asıl programa geri dönerdik. (Zeynep, Mayıs 2014)

Çift karne uygulamasını da bir BM uygulaması olarak nitelendiren katılımcılar, öğrencilerin, biri resmi biri de gerçek öğrenci başarılarının yer aldığı iki farklı karne aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu uygulamanın nedeni olarak ise Türkiye'nin öğrenci sıralama ve yerleştirme sisteminde sınav başarısının yanı sıra öğrencinin okul başarısının da etkili olması gösterilmiştir. Öğretmen katılımcılardan biri bu konuyu şu şekilde açıklamıştır:

Artık özel okulların çoğu çift karne veriyor. Biri MEB'e giden ve notların olduğundan yüksek gösterildiği resmi karne, diğeri de öğrencilerin gerçek başarılarının yer aldığı şişirilmemiş notların olduğu asıl karne. Neredeyse hemen her okul böyle bir uygulama yapmak zorunda. Çünkü notları herkes şişiriyor. Ve eğer sen de şişirmezsen bu sefer de kendi öğrencine haksızlık yapmış oluyorsun (Mehmet, Haziran 2014).

Ayrıca üç katılımcı da başarılı öğrencilerin çeşitli vaatlerle kuruma çekildiğini, başarısız öğrencilerin de okul başarısını aşağı çekeceği endişesi ile okuldan ayrılmaya zorlandığını ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcı velilerden biri gözlemlerinden birini şu şekilde paylaşmıştır: "Oğlumun bir arkadaşının annesi, oğlumun okul başarısı yeterince iyi olmadığı için okul yöneticileri ve öğretmenler

tarafından resmen taciz edildi ve oğlunu okuldan alması için ona uzun süreli baskı yaptılar. Ve o da oldukça uzun bir süre direndi. Hala da oğlunu okuldan almış değil, ama ailece gerçekten çok hırpalandıklarını çok iyi biliyorum” (Yasemin, Ekim 2014). Öğrenci transferleri ile ilgili okul kurucularından birinin yaptığı açıklama da oldukça dikkate değer: “Mesela bazı okullar yeni açılan şubelerinden hop hemen bir birinci çıkarabiliyorlar. Başarılı öğrencileri toplayıp hop hemen 9 ay sonra birinciliğini ilan edip, bak ne kadar da başarılı bir okulum diye ilan veriyorsun. Bu bir organizasyon başarısıdır. Bu çocukları bulup, toplayıp biraraya getirebilmenin başarısıdır. Ama bu bir eğitim başarısı değildir” (Can, Ağustos 2014). Bu konuda diğer bir okul kurucusu da görüşünü şu şekilde paylaşmıştır: “Son sınıfta toplama bir sınıf yaratıp, buradaki çocukların başarıları ile birincilik ilan etmek ya da başarı nidaları atmak ne kadar etik olabilir ki? Eğer etiksen ilan sayfanda bu çocukları okutan önceki okullara teşekkür etmeyi de boynunun borcu bileceksin. Bu çocukları kimlerden transfer ettiğini de ilan edeceksin” (Çınar, Mart 2014).

Yine, okul kurucularından Çınar Bey, özel okulların kendi uyguladıkları sınavlarla öğrenci seçme ve yerleştirme uygulamalarından bahsederek, bu uygulamaların da BM uygulamaları arasında değerlendirilmesi gereğine dikkat çekmiştir: “Zaten bir hunileme sistemi mevcut. Öğrenciyi sınava tabi tutup başarılı olanı alıyorsun. Sonra bir de aldıkların arasında bir sıralama yapıyorsun. Kısaca bir kast sistemi oluşturuyorsun. Başarılı olanlara devam edip, başarısızları da sistemden çıkarma savaşı veriyorsun. Pardon ama... zaten başarılı olanlarla herkes yürür”.

Okul başarılarının manipüle edilerek, yanıltıcı listeleme ve duyurularla olduğundan daha yüksek gösterilmesi de katılımcıların etik bulmadıkları rekabet yöntemlerinden ve BM uygulamalarındandır. Kurucu katılımcılardan biri bu konudaki fikrini şu şekilde dile getirmiştir:

Bu sıralamalar ve listelemeler tamamen kandırmaca. İnanın bana her okul kendine bir şekilde birincilik icat edebilir. Öyle bir listeleme yaparsın ki bir şekilde kendini ilk onda ya da ilk bilmem kaçta gösterebilirsin. Bu çok da zor değil. İl bazında iyi bir konumda değilsem, ilçe bazında yaparım değerlendirmemi, ilçe bazında iyi değilsem de başka bir platforma taşır, farklı bir açıdan listeleme yapar ve kendi icat ettiğim listelemede iyi bir yere oturabilirim. Hele ki zincir okullar için bu tür oynalamalar yapmak çocuk oyuncağı. Zayıf öğrencileri bir şubeye yollarım, hatta yollamam sadece kayıtlarını taşırım. Belli şubelerimi listede ön sıraya taşırım. Zayıf şubelerimden ise hiç bahsetmem. İlanımı da ona göre veririm, olur biter (Can, Ağustos 2014).

Öğrencilerin akademik, spor ve sanatsal başarılarına göre ayrıştırılması, sınavla öğrenci alınması ve öğrencilerin sınav başarılarına göre sınıflara ayrılması da katılımcılar tarafından bir BM uygulaması olarak nitelendirilmiştir. Katılımcı idarecilerden birinin verdiği örnek de bu kapsamda değerlendirilebilir:

Okullar sadece akademik değil, spor ve sanatta da yarışıyorlar...Bir grup öğrenciyi sadece akademik olarak hazırlayıp okulun ismini bu alanda öne çıkarmayı hedeflerken, başka bir grup öğrenciyle de okulun adını spor alanında duyurabilmek için çaba gösteriyorlar. Bu çaba bazen herhangi bir takımın altyapısında oynayan bir çocuğu transfer etmek oluyor, bazen de bu tür çocukların akademik yüklerini azaltmak, onlara daha fazla esneklik sağlamak, ekstra not vermek vesaire şeklinde oluyor (Fidan, Ağustos 2014).

BM Uygulamalarının Öğrenciye Yansımaları

BM uygulamalarının öğrenciye yansımaları ise aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmiştir: Sahtekarlığın/yalanın meşrulaştırılması, öğrenciler arası kast sistemi yaratılması, öğrencilerin bir şekilde yaftalanması/etiketlenmesi, başarı tanımının darlaştırılması, yanlış ve yüksek doz test kullanımına maruz kalan neslin mutsuzluğu ve dünyadan kopukluğu.

Bu tema altında ortaya çıkan en önemli alt başlıklardan biri de sahtekarlığın ve yalananın meşrulaştırılmasıdır. Gölge program ve çift karne gibi uygulamalarla okul idaresinin, öğretmenlerin ve öğrencilerin aynı safta beraberce yalan söylemeleri yalanan ve sahtekarlığın meşrulaştırılması ve hoşgörülmesi olarak değerlendirilmiştir. Öğretmen Zeynep Hanım'ın gölge program hakkındaki paylaşımı durumu açıkça özetlemektedir: *“Teftiş döneminde öğretmen, öğrenci ve idare hep birlikte güzel bir performans sergilenir. Müfettişlerin okulda salındığını gören öğrenciler hemen ‘hocam gölge programa mı geçiyoruz?’ diye sorar. Ve sınıf duvarındaki çerçeve [gölge ve asıl programın arkalı önlü yer aldığı çerçeve] ters çevrilir”* (Mayıs 2014). Zeynep hanımın tasvir ettiği bu durum, durumun öğrenci, öğretmen ve idareciler tarafından oldukça kanıksandığını ve normal görüldüğünü işaret etmektedir. Hatta katılımcıların bu ve benzeri hikayeleri durumun öğrenciler, öğretmenler ve idarecilerin hep birlikte paylaştığı hoş ve eğlenceli bir sır olarak kabul edildiği izlenimini vermektedir. Bu şekliyle öğrenciler bir yalana ortak edilmiş ve yapılan sahtekarlık da öğrencilerin gözünde meşrulaştırılmıştır. Benzer şekilde çift karne uygulaması da aynı öğretiyi öğrencilerde pekiştirmektedir. Can Bey'in ifadesiyle: *“Çift karne düzenlenmesi aslında öğrencilere sahtekarlığın normal ve kabul edilebilir olduğunu ima etmekten başka birşey değildir. Hele de eğitim kurumları için bu gerçekten de acı bir tablo”* (Ağustos 2014).

Bu tema altında ortaya çıkan başka bir önemli bulgu ise sürekli yapılan sınavlarla öğrencilerin sınıflandırılmasıdır. Katılımcılar, öğrencilerin salt akademik, spor ya da sanat başarılarına göre sınıflandırılmasının öğrenciler arasında bir kast sistemi yarattığını vurgulamıştır. Katılımcıların bu iddiasına göre, sistem her öğrenciye ait olduğu kasta göre değer vermekte, öğrencilere de birbirlerine ait oldukları kasta göre değer biçmeleri gerektiğini öğretmektedir. Kurucu katılımcılardan birinin ifadesine göre okullardaki bu kast sistemi veliler, öğrenciler ve de idare tarafından pekiştirilen bir düzendir: *“Öğrenciler sınavla elekten geçirilirler, en iyiler, en kötüler vesaire şeklinde gruplandırılırlar. Hatta yeterince iyi isen daha iyi bir sınıfa yerleştirilebilir, sınıf atlayabilirsin. Ama kötüysen de olduğundan*

daha geri bir sınıfa sürülme riski de her daim vardır. Kimse sınıfın performansını düşürecek bir öğrenciye gereğinden fazla tahammül etmek istemez. Gerekirse dışlarlar. Çünkü herşey başarı odaklıdır” (Çınar, Mart 2014). Veli katılımcılardan birinin anlattığı hikaye de kimi okullardaki başarıya endeksli eğitim süreçlerine dikkat çekmesi açısından önemlidir:

Mesela idare ile bizimkinin arasında tatsız bir sürtüşme olmuş...Ben de dahil oldum bu olaya ve idare ile konu hakkında görüşmek istedim. Kısaca aldığım cevap şuydu: ‘Oğlunuz yanlış yaptı. Ama merak etmeyin. Kaan’ın sınav başarısı oldukça iyi ve bu devam ettiği sürece bizimle arası asla bozulmaz!’ Bu ne demek şimdi? ‘Şimdilik Kaan’ı tolere ediyorum. Çünkü sınav başarısı yüksek demek, öyle değil mi? Ne yani?...Ya sınav başarısı düşerse? O zaman gelin oğlunuzu alın mı diyeceksiniz?’ (Yasemin, Ekim 2014).

Bu tema altındaki başka bir bulgu da öğrencilerin başarılı, başarısız, hiperaktif gibi yakıştırmalarla etiketlenmeleridir. Veli katılımcılardan biri bu konudaki görüşünü şöyle dile getirmektedir: “Valla özel okullarla birlikte neredeyse hemen her çocuk hiperaktif, her çocuk ADD[dikkat eksikliği]. Herkes pedagoga taşır olduğu çocuğunu. Zaten sen götürmezsen, okul çağırıyor ve al götür diyor. Elin mahkum götürüyorsun. Peki sorun ne? Çocuğun istenilen sınav başarısını yakalayamamış olması. Üstelik tüm yardımlara rağmen de yakalayamadı... Öyle mi? O zaman da size şu söyleniyor: Çocuğunuz bizim okulumuza pek uyum sağlayamadı. Alın götürün...” (Fatma, Mayıs 2014). Okul kurucularından birinin anlattığı bir anekdot ise yukarıdaki ifadeyi ilginç bir şekilde tamamlıyor:

Bir de size adres gösterirler... İsterseniz ‘şu şu kuruma gidin’ diye. ‘Filanca kurum alır çocuğunuz’ derler. Ki filanca diye bahsettiği kurum da çoğu zaman rakip kurumdur. Peki o zaman niye bu yönlendirme yapılır? Burada yapılmak istenen..., işaret edilen filanca kurum hakkında, ‘bu kurum aslında bizde tutunamamış çocukları alıyor’ intibası yaratmaktır. Yani işaret edilen kurumun vasat yada vasatın altı bir kurum olduğu ima edilir aslında. Ki bu işaret edilen kurumu çaktırmadan kötileme ve bu vesileyle kendini yüceltme çabasıdır. Bu da kurnaz bir pazarlama taktiğidir aslına bakarsanız...(Çınar, Mart 2014).

Başarı tanımının darlaştırılması ve tektip bir başarı tanımının empoze edilmesi ise BM uygulamalarının başka bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Okul idarecilerinden İhsan Bey’in görüşleri katılımcıların önemli bir kısmının görüşünü yansıtmaktadır:

‘En’ olanın makbul, ‘en’ olmayanın değersizleştirildiği bir eğitim sistemimiz var. Bu çocukları da velileri de büyük bir strese sokuyor. Bunun en çok da çocuklarımıza haksızlık olduğunu düşünüyorum. Akademik olarak ‘en’ değilsen, sporda ‘en’ ol, ya da sanatta. ‘En’ değilsen de ‘hiç’ olmayı kabul et gibi bir zihniyet var sanki” (Haziran 2014).

Bu tema altındaki son bulgu ise yüksek doz ve yanlış test kullanımının öğrencilere maliyetidir. Katılımcı öğretmenlerden biri bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “*Öğrencilerin bu sistem içinde hem anne babaları hem de okul tarafından fazlasıyla hırpalandıklarını düşünüyorum. Günde 100 soru yetmez 250, 250 de yetmez 500 soru çözeceksin mantığı ile öğrenciler habire kırbaçlanıyor. Ben çocuklarımızın ve gençlerimiz mutlu olduklarını hiç düşünmüyorum*” (Mert, Mart 2014).

BM Uygulamalarının Öğretmene Yansımaları

Öğretmen idealizimini hırpalanması, daha çok ders saati, daha çok etüt mantığı ile öğretmenlerin sömürülmesi, öğretmen başarısının da aynı öğrenci başarısı gibi en dar anlamıyla değerlendirilmesi, öğretmenlerin not yükseltme ve önceden soruları verme gibi sahtekarlıklara teşvik edilmesi BM uygulamalarının öğretmene yansımaları arasındadır. Öğretmen katılımcılardan biri BM uygulamaları hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir: “*Notlar konusunda hem veliden hem de idareden sürekli baskı görüyoruz. Artık notları bile kendimiz girmiyoruz. Biz idareye veriyoruz notları idare giriyor sisteme. Aman Allah korusun idarenin tasvip etmediği notu girmeyelim sisteme diye sanırsam. Gerçi hem veliyi, hem de idareyi haklı bulmuyor değilim. Başka her okulun notları şişirdiğini bilirirken, bizim Don Kişot’luk yapmaya çalışmamız da yersiz aslında*” (Adnan, Mayıs 2014). Başka bir öğretmen ise BM uygulamalarına dair hissiyatını şu şekilde ifade etmiştir:

Artık bu sistemde öğretmen olduğumu bile hissedemiyorum. Ders notumu, dersimin içeriğini bile ben hazırlayamıyorum. Sınıfta yapacağım alıştırmadan, eve vereceğim ödev kadar herşey standard, herşey belli. Ha ben, ha da öğretmen bilmem kim... Farkımız yok. İstenen de bir farkın olmaması zaten. Bu sistematiklik de zaten veliye başarının istikrarın güvencesi olarak tanıtılıyor ve pazarlanıyor. Bu sistemde öğretmenin idealist hissetmesi mümkün mü? (Hasan, Eylül 2014).

BM Uygulamalarının Velilere Yansımaları

Bulgular, velilerin BM uygulamalarının hem işbirlikçisi, hem de mağdurları olarak görüldüğüne dair pekçok işaret içermektedir. Bazı katılımcılar, velilerin bazı hassasiyetlerinin okullar tarafından sömürüldüğünü ifade ederken, bunun da velilerle çocuklar arasında gereksiz çatışmalara neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bulgular ayrıca, velilerin de aynı öğrenciler gibi bir yarışa sürüklendiğini; okulların, velilerin ekonomik şartlarını gereğinden fazla zorlayarak, özel ders yada psikolojik yardım gibi birtakım destek unsurlarını opsiyonel olmaktan çok, zorunlu olarak sunduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan BM uygulamalarına olan arzın yine veli talepleri ile yarattığı da ifade edilmiştir. İdareci katılımcılardan biri BM uygulamalarını meşrulaştırmanın bir ölçüde de veli talebi olduğuna dikkat çekerek, bu konudaki görüşlerini şöyle paylaşmıştır:

Mesela geçmişte bizim bambaşka bir okul girişimimiz de oldu. Türkiyedeki sınav sistemine hizmet edicem derken diğer herşeyi boşvermeyecek bir okul yaratma hevesindeydik. Sınav odaklı olmayacaktık. Ama olmadı. İlk başta hemfikir olduğumuz veliler zaman geçtikçe ve sınavlar yaklaştıkça homurdanmaya başladılar. İşte bu gibi sorgulamalar ve homurdanmalar başlayınca... hele ki veliler teker teker çocuklarını okuldan alıp, başka okullara kaydettirmeye başlayınca dananın da kıyruğu koptu. Olmadı işte, olmadı. Aslına bakarsanız bu arz talep meselesi. Veliler rağbet ettiği sürece sistem de bu şekilde işleyecektir. Ha!... dersin ki... sınav sistemi bu şekilde devam ettiği sürece veli de haliyle buna rağbet edecektir... E o da doğru (Ali, Ağustos 2014).

Başka bir katılımcı ise BM uygulamalarının veliye yansımaları daha farklı bir bakışla yorumlamış ve veliye yüklenen ek sorumluluklara dikkat çekmiştir:

Çocuğu özel okula giden veli çoğu zaman başka herşeyi bırakıp çocuk üzerine kurulu bir hayat yaşayan tam mesaili bir velidir. Mesela ya bir şoför tutacaksın ya da kendi çocuğunun tam gün şoförü olacaksın ki çocuğu okula ve okuldan sonra da gitmesi gereken diğer etkinliklere götürebilesin. Daha el kadarken özel öğretmen, pedagog vesaire dolaşmaya başlıyorsun zaten. Bu ne kadar sağlıklı bilemem ama özel okulların veliden beklentisi bu yönde gibi ya da veliyi eninde sonunda getirdikleri kıvam bu. Verdikleri ödevlerden tutun da tüm beklentileri bir öğrencinin tek başına karşılayabileceği düzeyde değil. Mesela...öyle ödevler veriyorlar ki bir çocuğun tek başına yapma ihtimali yok. (Nilsu, Eylül 2014).

Nilsu Hanım'ın da ifade ettiği gibi özel okulların başarı odaklı bazı uygulamaları velilerin zamanının çoğunu almakta, tek işi velilik olan, tam zamanlı veli profiline sahip bireyler sistemini dayatmakta veya kimi zaman da veli-çocuk ilişkilerini yıpratmaktadır. Katılımcı yöneticilerden birinin de ifade ettiği gibi velilerin kendilerini çocuklarının bir uydusu olarak görmelerine sebebiyet veren bu tür uygulamalar nedeniyle, veliler bu tür sistemlerde kendilerini çocuklarıyla fazlaca özdeşleştirmektedirler: *"Mesela bir gün bir velim idarecilerimden birine şu şekilde bir serzenişte bulundu: Ama 'biz'im hedefimiz bu değildi. 'biz' derken?... Çocuk ve anne? Peki ya çocuk? Tek başına çocuğun bir hedefi var mı peki? Evet... işte bu hep bahsedilen proje çocuklar ve bu projelerin yürütücüsü proje annelerden biri..."* (Mehmet, Eylül 2014). Kısacası, katılımcıların çoğu, özel okulların veliyi de yaratılan yarışın içine sokmakta oldukça gayretkeş görmekte ve bu durumun da veli ile çocuk ilişkisine, hatta velinin kendi özel yaşamına zarar verdiğini düşünmektedirler.

BM Uygulamalarının Sektöre Yansımaları

Özellikle özel okul kurucusu olan katılımcıların görüşleri, BM uygulamalarının haksız rekabete neden olduğu ve sistemin de etik olanı değil etik olmayanı ödüllendirdiği yönündedir:

Artık bu sektörde ayakta kalmak çok zor. Yanlışın ve yakışsızın ödüllendirildiği bir anlayış hakim. Biz zamanında bu işe para kazanmak için girmedik, eğitimci

olduğumuz için girdik. En kötü ihtimalle tüm derslere kendimiz gireriz ama yine de bu işi döndürürüz diye girdik. Eğitim bizim için bir vicdan işidir. Ama şimdi eğitim bir yatırım işine dönüştü. Bu işte para olduğunu düşünen insanların işi olmaya başladı özel okulculuk. Artık farklı sektörden pek çok insan eğitime yatırım yapmaya başladı. Ve o sektörün kurallarını da getirdiler beraberlerinde. Eğitimcilerin pek de alışık olmadığı kurallar. Hiç de etik bulmadığı kurallar. Bu yeni kuralları ya öğreneceksin ya da bırakıp gideceksin (Can, Ağustos 2014).

Son olarak, katılımcılara göre BM uygulamaları yan bir sanayi de yaratmıştır. Katılımcılar, BM uygulamalarının, velilerin ve öğrencilerin kurum anlaşmalı psikolog/pedagog/psikiyatrist gibi uzmanlara yönlendirilmesi, yeterli başarıyı sağlayamadığı gerekçesiyle öğrencilerin sıklıkla özel öğretmen desteği alması yönünde teşvik edilmesi ve hatta öğrencilerin CV ve ödevlerinden sorumlu özel bir koçları/mentorları olması yönündeki trendlerin de belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcı ifadelerine göre, bu gibi trendler sektörün yan sanayisinin gelişmesine sebep olmuş ve velilerin de gelirlerinin hatırı sayılır bir kısmını bu yan sanayiye akıtmasına zemin hazırlamıştır. Katılımcıların ifadelerine göre, BM uygulamalarının yarattığı bu sistemden nemalanan bu kadar çok yan sanayinin ortaya çıkması, sektörün en az herhangi bir sektör kadar ticari görünmesine neden olmuştur. Katılımcı velilerden birinin ‘üstün zekalılar’ mevzusuna değinerek altını çizdiği yan sektör hikayesi ise özellikle bu noktada alıntılanmaya değer bulunmuştur:

Mesela artık üstün zekalı olmak falan da veliler arasında bir prestij meselesi gibi algılanıyor. Bir de şimdilerde üstün zekalı çocuk enflasyonu yaşanıyor gibi. Herkes kolundan tutup çocuğunu WISC-R [üstün zekalıları belirlemek için yapılan bir test] testine sokuyor benim anladığım kadarıyla. Yani herkes çocuğunun üstün zekalı olduğunu tescilletme peşinde. Hadi buraya kadar bir sorun yok diyelim. Bütün bunlara normal diyelim. Peki çocuklarını bu teste hazırlayan ve bu süreçte psikologlardan profesyonel destek alan anne ve babalara ne demeli? Benim bildiğim kadarıyla çocuk ya üstün zekalıdır yada değildir. Çocuğu, WISC-R'a hazırlamak da ne? Hele hele bu konuda profesyonel yardım almak? 'Neşe şaşırmalı' bilemiyorum ki? Bu işin talebinin mi yoksa arzının mı olmasına daha çok şaşırmalıyız bilemedim (Fatma, Mayıs 2014).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Özel okul sektöründe son yıllarda dikkat çeken en önemli gelişmelerden biri de giderek ağırlaşan rekabet koşulları ve çeşitlenen pazarlama taktikleridir. Özel okul sektöründe yaşanan rekabet eğitime ciddi bir kalite getirmenin yanı sıra bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir (Jabbar, 2015). Giderek artan rekabetçi koşullara kimi özel okullar akademik odaklı hamlelerle, kimileri ise pazarlama ve promosyon odaklı hamlelerle cevap verirken, pek çoğu da bu ikisinin karması olarak görülebilecek bir strateji izlemeyi seçmiştir (Jabbar, 2015; Lubienski, 2005; Lubienski, 2007; Woods, Bagley, & Glatter, 1998). Bu araştırmada da özel okulların akademik başarılarını bir pazarlama aracı olarak kullanması sonucu

benimsenen ‘okul başarısı eşittir öğrenci kaydı’ ya da ‘amaca giden her yol mübahtır’ şeklinde tezahür eden Machivellist bir anlayışın ürünü olan BM uygulamalarının sebep olduğu sonuçlar göz önüne serilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye’deki BM uygulamaları oldukça çeşitlidir ve öğrenci, öğretmen, veli ve özel okul sektörü üzerinde ciddi etkileri vardır. Gölge program, çift karne, yanıltıcı listeleme ve duyurular, öğrenci transferleri, öğrenci atma veya öğrencinin kaydının olduğundan farklı bir şubede gösterilmesi gibi uygulamalar ile farklı öğrenci gruplarına farklı muamelelerin yapılması, araştırmada öne çıkan ve etik dışı olarak değerlendirilen BM uygulamaları arasındadır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, etik dışı BM uygulamalarının ana nesnesinin öğrenciler, temel amacının kâr maksimizasyonu, en önemli aracının öğrenci başarısı, ana paydaşlarının/işbirlikçilerinin ise öğrenciler, öğretmenler, veliler, okul yöneticileri ve okul kurucuları olduğu görülmektedir. Etik olmayan BM uygulamaları, kısa vadede özellikle öğrencilerimize, velilerimize, öğretmenlerimize ve okul yöneticilerine; uzun vadede ise okul kurucularına ve toplumun geneline zarar veren, üstelik de bizzat sözü geçen bu paydaşlar tarafından desteklenen; tâkibi ve denetimi titizlikle yapılmayan, bu yüzden de eğitimde amaçlarla araçların yer değiştirmesine engel olmaktan yetersiz kalan eğitim politikalarının yarattığı sistemsel ve sistematik bir sorunsal olarak değerlendirilebilir.

Araştırma sonuçları, BM uygulamaların ana nesnesi olan öğrencilerin aynı zamanda BM uygulamalarının birer işbirlikçisi ve uygulayıcısı haline getirilerek, ortak bir amaç için sâhtekarlığın ve yalanın mazur görülebileceği algısının öğrencilerde yerleşme ihtimalini de gözler önüne sermiştir. Sonuçlar ayrıca, bu tür uygulamalarla öğrenciler arasında bir kast sistemi oluşturulduğunu ve öğrencilerin de sadece kendi kastlarından olanlarla sosyalleşme eğiliminde bulunduğunu, kimi zaman da kast sisteminde bir üst seviyeye çıkabilmek için özendirildiklerini ortaya koymuştur. Öğrencilere tektip bir başarı anlayışı empoze edilirken, herhangi bir alanda sadece ‘en’ olmanın ödüllendirileceği veya değer göreceği vurgusu yapılarak öğrencilerin kendilerini bir yarış atı gibi hissetmeleri de BM uygulamalarının sonuçları arasında değerlendirilmiştir. Aynen öğrenciler gibi BM uygulamalarının birer işbirlikçisi olan/olmaya teşvik edilen öğretmenlerin de öğretmen idealiziminden gitgide uzaklaştığı, sistem tarafından eskiye kıyasla daha çok çalıştırıldığı, zamanlarının çoğunu çocukları eğitmekten çok, okulun vitrin başarısı yakalamaya çalışan, notları makyajlayan ve BM uygulamalarının hedeflediği başarıyı ne pahasına olursa olsun yakalamaya çalışan çalışanlar haline getirildiği katılımcılar tarafında dile getirilmiştir. Katılımcılar ayrıca, BM uygulamaları ile çocukları ile ilişkilerinde başarıyı odak haline getiren ve hatta tüm sosyal hayatlarını çocuklarının başarısı çevresinde düzenleyen yeni bir veli profilinin ortaya çıktığını da belirtmişlerdir. Araştırma sonuçları, BM uygulamalarının bir âرز ve talep meselesi olduğu gerçeğinin de altını çizmiştir. Talep olduğu sürece âرزın da devam edeceği varsayımından hareketle, ilk adımın âرز değil de talebe yönelik bir adım olması gerekmektedir. Eğitim sektöründe talepleri şekillendiren lokomotifin eğitim politikaları olduğu düşünülürse, bu talebin yönünü değiştirebilecek de yapılacak

eğitim reformlarıdır. Ancak, veliler gerekli farkındalığı göstermediği sürece, böylesi bir reformun gerçekleşme olasılığı da pek mümkün görünmemektedir.

Özel okulların, eğitimin kalitesinin artırılmasında, yeni ve yenilikçi eğitim sistemlerinin ve yaklaşımlarının eğitime kazandırılmasında önemli rol oynayan, devlet okullarındaki öğrenci yoğunluğunu kısmen de olsa azaltarak devlet okullarındaki öğrencilerin de daha nitelikli bir eğitim almasına olanak tanıyan, bu arada da öğretmenlere alternatif bir istihdam kapısı açarak devletin bu bağlamdaki yükünü hiç de azımsanamayacak ölçüde hafifleten eğitim kurumları olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Sayıca devlet okullarına göre nispeten az ama oynadıkları rol bakımından oldukça etkin olması beklenen bu kurumların varlıklarını güçlenerek sürdürebilmesi için özel okul sektörünün içinde bulunduğu durumun sağlıklı bir şekilde analiz edebilmesi ve bu analize uygun önlemler alınması son derece önemlidir. Türkiye’de özel okul sektörünün sağlıklı ve sürdürülebilir bir büyüme göstermesi için etik olmayan BM uygulamalarından vazgeçilmesi, okul yönetimlerinin şeffaflaştırılması, hesap verebilirliklerinin artırılması ve rekabetin daha adil koşullarda yaşanabilmesi için özel okullara rekabet kurulu ve bakanlık tarafından sıkı denetimlerin getirilmesi şarttır. Ancak, herşeyden önce ilk adım BM uygulamalarına olan talebin önünü kesecek eğitim politikaları oluşturarak, BM uygulamalarına sebebiyet veren nedenleri ortadan kaldıracak çalışmalar yapmak olacaktır. İkinci adım ise bu yönde alınan kararları, uygulama aşamasında titizlikle ve özenle tâkip etmek, denetlemek ve gerekli yaptırımlarla ciddiyetle ve zamanında müdahale etmek olmalıdır. Unutulmamalıdır ki, eğitim politikaları, her ne kadar akademisyenlerin önerileri veya toplumun talepleri dikkate alınarak oluşturulmuş olursa olsun, kâğıt üzerinde ne kadar doğru gözüktürse gözüksün, uygulama aşamasında titizlikle takip edilmedikleri sürece başarıya uğramaya mahkumdur. Sonuçlar, aslen, BM uygulamalarının nedeni ya da sorumlularını özel okul sektörü yada paydaşları olarak değil, ölçme ve değerlendirme için üretilen/kullanılan formüller ve bu formüllerin uygulanışını denetleyecek bir yapının (yönetimde şeffaflık ve hesapverebilirlik) yoksunluğu olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Adnett, N., & Davies, P. (1999). Schooling quasi-markets: Reconciling economic and sociological analyses. *British Journal of Educational Studies*, 47(3), 221–234.
- Alp, A. (2014, Ağustos). İşte bu dilekçeyle 3500 liralık desteği alacaksınız. *Hürriyet Ekonomi*. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26961417.asp> adresinden 01.01.2014 tarihinde alıntlandı.
- Arsen, D., & Ni, Y. (2012). The effects of charter school competition on school district resource allocation. *Educational Administration Quarterly*, 49(1), 3–38.
- Belfield, C. R. (2003). The effects of competition on educational outcomes. *ERIC Digest*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED472643.pdf> adresinden 30.03.2015 tarihinde alıntlandı.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.B. Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (EĞİTİMSEN), (2014). *2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı Eğitimin Durumu Raporu*. http://www.egitimsen.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=21597&sube=57#U_sPg8V_sqh adresinden 08.08.2014 tarihinde alıntlandı.
- Frankenberg, E., Seigel-Hawley, G., & Wang, J. (2010). *Choice without equity: Charter school segregation and the need for civil rights standards*. The Civil Rights Project.
- Ghosh, S. (2010). Strategic interaction among public school districts: Evidence on spatial interdependence in school inputs. *Economics of Education Review*, 29(3), 440–450.
- Holme, J. J., Carkhum, R., & Rangel, V. S. (2013). High pressure reform: Examining urban schools' response to multiple school choice policies. *The Urban Review*, 45(2), 1–30.
- Hoxby, C. (2002). *School choice and school productivity (or could school choice be a tide that lifts all boats?)*. National Bureau of Economic Research, Inc.
- Hsieh, C., & Urquiola, M. (2003). *When schools compete, how do they compete? An assessment of Chile's nationwide voucher program*. Cambridge, MA: NBER
- Jabbar, H. (2015). How Do School Leaders Respond to Competition? Market-Based Competition and School Leader Strategies (Education Research Alliance Technical Report). <http://www.charterschoolcenter.org/sites/default/files/How%20Do%20School%20Leaders%20Respond%20to%20Competition.pdf> adresinden 31.03.2015 tarihinde alıntlandı.
- Jennings, J. (2010). School choice or schools' choice?: Managing in an era of accountability. *Sociology of Education*, 83(3), 227–247.
- Keskin, N. E. & Demirci, A. G. (2003). *Eğitimde Çürüme* (Rapor No.1). (KIGEM Özelleştirme Değerlendirmeleri. https://www.academia.edu/3202635/Egitimde_Curuyus_Aytil_G_Demirci_ile_KIGEM_2003 adresinden 12.08.2014 tarihinde alıntlandı.
- Lubienski, C. (2005). Public schools in marketized environments: Shifting incentives and unintended consequences of competition-based educational reforms. *American Journal of Education*, 111(4), 464-486.
- Lubienski, C. (2007). Marketing schools: Consumer goods and competitive incentives for consumer information. *Education and Urban Society*, 40(1), 118-141.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. London: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2014, Mayıs). *Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2013/14*.

- http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2013_2014.pdf adresinden 09.06.2014 tarihinde alıntlandı.
- Stucke, M. E. (2013). Is competition always good? *Journal of antitrust Enforcement*, 1(1), 162-197.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), (2011, Şubat). *Türkiye Eğitim Meclisi Sektör Raporu*.
<http://www.tobb.org.tr/TurkiyeSektorMeclisleri/Sayfalar/SektorRaporlari.php> sitesinden 09.06.2014 tarihinde alıntlandı.
- Uygun, S. (2003). Türkiye’de Dünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış (Gelişim ve Etkileri). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 36 (1-2), 107-120.
- Ünder, H. (1999). *Tevhid-i Tedrisat: Gerekçe ve Uygulama*. Öğretim Birliği’nin 75.yılı, Eğitim Bilimlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları
- Welner, K.G. (April 2013). The Dirty Dozen: How charter schools influence student enrollment. *Teachers College Record* [online], <http://www.tcrecord.org> ID Number: 17104. <http://nepc.colorado.edu/publication/TCR-Dirty-Dozen> adresinden 17.02. 2015 tarihinde alıntlandı.
- Whitty, G., & Power, S. (2000). Marketization and privatization in mass education systems. *International Journal of Educational Development*, 20, 93-107.
- Woods, P. A., Bagley, C., & Glatter, R. (1998). *School choice and competition markets in the public interest*. London and New York: Routledge.
- Yıldırım, A. & Şimsek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, K. (2010). Raising the Quality in Qualitative Research. *Elementary Education Online*, 9(1), 79-92.

SUMMARY

Promoting competition is a widely accepted strategy for promoting consumer well-being and product/service quality (Stucke, 2013). In the education sector, where ‘consumers’ are parents/children and ‘suppliers’ are schools, theoretically, more competition should bring higher quality in schooling and enhanced educational outcomes (Belfield, 2003). Yet, studies on competition in education yielded mixed results (Jabbar, 2015). Reforms advocating competition changed and diversified the ways in which schools operate at a great extent (Lubienski, 2007). Competition is intended not only to serve families who actively choose; but also to improve education for all students by introducing market pressures into unresponsive public schools, a “tide that lifts all boats” (Hoxby, 2002). Schools needed to attract sufficient numbers of students to survive and succeed have recently started to increase their efforts around promotion and marketing (Lubienski, 2005). Jabbar (2015) suggests that responses of school leaders experiencing market pressures are varied. While some prefer to take steps toward school improvement by making academic and operational changes, others seem to be more engaged in marketing or cream skimming activities (i.e. the act of attracting better performing students through marketing campaigns) instead of improving the educational outcomes (Jabbar, 2015; Lubienski, 2007; Welner, 2013). In order to stand out in the competition, while some school leaders prefer to differentiate their schools from the others and exploit their uniqueness, others changed the existing allocation of their resources (Arsen & Ni, 2012; Ghosh, 2011). In other words, while competition has brought about some desired outcomes, it also has resulted in some undesired ones (Jabbar, 2015). Turkey is no different from the rest of the world in that sense. While reforms helped improve the quality of education, it also created some unintended outcomes that made the sector vulnerable to some unethical practices. This study aims to focus on the unintended and undesired consequences of increased competition in the private school sector. Specifically, the study aims to understand and reveal the nature, role and consequences of tricky efforts (hereafter called “achievement engineering practices (AEPs)”) aiming to manipulate the parents’ attitudes and decisions about their choice of school. The definition of the ‘AEPs’ provided to the participants in this study was ‘unethical and misleading efforts and acts of private schools in order to manipulate parents’ perceptions about school success with an aim to raise enrollment rates and school profits. The study seeks to answer to the following questions: 1) What are the primary AEPs employed by private schools leaders? and 2) What are the consequences of AEPs?

Since the study was conducted using qualitative research methods, findings are only limited to experiences and thoughts of the participants who volunteered to take place in the study and cannot be generalized. The other and more positive effects of competitive pressures in education are not in the scope of this study. Yet, this should not imply that the other effects of competition are less important nor positive contributions of private schools or the need for them are ignored. On the contrary, this study should be considered as an effort to instill a stronger and

healthier understanding towards the education system which places the accountability, ethics and transparency at the heart of school governance. This study presents only one side of the coin, yet future research can contribute to literature by presenting a more comprehensive picture of the competition.

The study is a qualitative study based on phenomenology. The data was collected using semi-structured interviews from a total of 16 participants. Participants are composed of two private school founders, four high ranking school managers, five teachers and five parents. Data analysis was performed by content analysis.

Findings revealed that shadow programs, inflating student grades, misleading lists and promotional materials, student enrollments through selection, student transfers from other schools, shifting students from one branch to another to increase the school achievement of particular branch, student stratification and favoritism based on the students' academic and sport performances are the main AEPs performed by private schools.

According to participants' thoughts and experiences, AEPs result in Machivelli's 'the ends justifies the means' understanding among students by legitimizing fraud and lies. It also led students to be labeled as a failure, ADD, hyperactive, lazy and the like. Participants also reported that such practices impose the understanding that the only currency valid in this system is to be the best among all by making the second best less valuable. Findings also revealed that students are forced to continuous test taking until they are exhausted to the point of unhappiness. As to the effects of AEPs on teachers, the loss of teacher idealism was proved to be the most important. Findings also yielded that AEPs resulted in a weakened parent-child relationship, parents feeling like a race horse, and parents striving to have a wonder child who is supposed to be successful in everything from A to Z. The most important effects of AEPs on the sector of education, on the other hand, were identified as the unfair competition, commoditization of education, and manifestation of various educational support systems as the by-product of AEPs.

The research findings pinpoint the main subject of AEPs as students, the main purpose of AEPs as profit maximization, the primary tool of AEPs as student achievement, and the prominent shareholders of AEPs as teachers, students, parents, administrators and founders. Research results also shows that when the school leaders respond to the competitive challenges by engaging in cream skimming activities and adopts a Machivellist approach to the marketization of education in a sense that 'ends justify the means', the sector eventually becomes more prone to AEPs. Results of the study are expected to contribute to the literature by creating awareness about AEPs and attract attention to the issues of school accountability, ethics and transparency in school governance as a solution to the problems of AEPs.